

Bedömning och granskning av kvalitetssäkringssystem - primärproduktion

Här ger Livsmedelsverket vägledning om hur kraven i lagstiftningen kan uppnås. Vägledningen är inte bindande och utesluter inte andra sätt att uppfylla kraven.

I erfarenhetsmodulen tas hänsyn till de kvalitetssäkringssystem som ett företag kan vara anslutna till. Dessa är branschens tolkning av hur lagstiftningens krav kan nås men kan också omfatta krav utöver det. Här beskrivs hur de centrala myndigheterna granskar och bedömer kvalitetssäkringssystemen.

Olika sorters kvalitetssäkringssystem

Kvalitetssäkringssystemen är branschens egen tolkning av hur lagstiftningens krav kan uppnås. De kan också omfatta krav som är mer långtgående än lagstiftningen och andra krav.

Det finns kvalitetssäkringssystem där aktörerna i primärproduktionen själva ansvarar för att kontrollera att man uppfyller kraven eller att man tillämpar de tillvägagångssätt som beskrivs i systemet för att uppfylla kraven i lagstiftningen. Nationella branschriktlinjer är exempel på det.

Andra kvalitetssäkringssystem är uppbyggda så att andra- eller tredjepartskontroll görs av att aktörerna uppfyller kraven, eller att man tillämpar de tillvägagångssätt som beskrivs i systemet för att uppfylla kraven i lagstiftningen. Exempel på andrapartssystem är Smittsäkrad besättning och Svenska äggs omsorgsprogram, som är branschspecifika system. KRAV och Svenskt Sigills olika system är exempel på tredjepartssystem.

På den här sidan får du veta mer om hur kvalitetssäkringssystemen som ingår i klassningsmodellen för livsmedelsföretag och foderföretag i primärproduktionen granskas och bedöms. Livsmedelsverket och Jordbruksverket ansvarar för granskningarna och bedömningarna.

Vilka kvalitetssäkringssystem som ingår i erfarenhetsmodulen och i vilka branscher de används framgår nedan.

Kvalitetssäkringssystem	Bransch där systemet används
Nationella branschriktlinjer Honung (är vilande och ersätts just nu av texter om honung på Kontrollwiki)	Honung
Nationella branschriktlinjer Mjolkproduktion, Mjolk från gård, Mjolkens kvalitet	Mjolkproduktion (nötkreatur)
ESSA:s branschriktlinjer för produktion av groddar och frön för groddning (EU-gemensamma branschriktlinjer)	Groddar och produktion av frön för groddning
Bihusesyn (SBR)	Honung
Mejeriföretagens egna kvalitetssäkringssystem (Arla, Skånemejerier, Norrmejerier, med flera)*	Mjolk (nötkreatur)
IP Sigill biodling*	Honung
IP Sigill Frukt och Grönt*	Bladgrönsaker friland Bär friland Frukt friland Köksväxter friland Trädgårdsväxter växthus
IP Sigill Växtodling**	Baljväxter Oljeväxter Spannmål
IP Sigill gris*	Gris
IP Sigill Kyckling och Ägg*	Fjäderfä (endast kycklinguppfödning) Ägg
IP Sigill nöt och mjölk*	Nötkreatur Mjolk (från nötkreatur)
Krav	Samtliga branscher
Plan och riktlinjer campylobakter, Svensk fågel	Fjäderfä (främst kyckling)
Smittskydd på Gård inklusive salmonellakontroll, Svensk Fågel *	Fjäderfä (främst kyckling)
Svensk fågels omsorgsprogram	Fjäderfä (främst kyckling och kalkon)
Svenska äggs omsorgsprogram	Ägg (inklusive unghöns)
Smittsäkrad besättning Gris*	Gris
Smittsäkrad besättning Nöt, inkluderar mjölk	Nötkreatur Mjolk (från nötkreatur)
Grundvillkorsrådgivning	Samtliga branscher som kan söka jordbrukarstöd

* Nuvarande version har inte granskats och bedömts.

IP Sigills standarder är uppdelade i olika nivåer och företagen kan certifiera sin verksamhet enligt grundnivån eller enligt Sigillnivån. Grundnivån innehåller krav som baseras på lagstiftning och vissa produktionsregler som ingår i Sigillnivån. Sigillnivån innehåller ytterligare krav utöver grundnivå. Sigillnivån berättigar till att märka produkterna med Svenskt Sigill. Vid en certifiering kontrolleras verksamheten regelbundet av en oberoende ackrediterad part, ett certifieringsorgan, som intygar att kraven i standarden uppfylls. Ackreditering innebär att certifieringsorganets oberoende och kompetens kontrolleras av en myndighet (Swedac i Sverige).

** Nuvarande version har inte granskats och bedömts. Det förekommer att delar av verksamheten är certifierad, men inte hela.

*** Jordbruksverket har tilldelat branschorganisationerna Svensk Fågel och Svenska Ägg ansvar för det frivilliga salmonellakontrollprogrammet för sina medlemmar. Svenska Äggs Smittskyddsprogram har inte bedömts inom ramen för klassningsmodellen för livsmedel och foder i primärproduktionen och ingår därför inte i erfarenhetsmodulen.

Bedömning av kvalitetssäkringssystem

Erfarenhetsmodulen rangordnar kvalitetssäkringssystemen i fyra erfarenhetsklasser där A är högst och D är lägst. De system som ingår i erfarenhetsmodulen är etablerade i primärproduktionen och tillgängliga för myndigheternas granskning.

Rangordningen görs genom granskning och bedömning av kvalitetssäkringssystemen utifrån tre huvudkriterier:

1. Systemets uppbyggnad
2. Systemets betydelse för livsmedels- och fodersäkerhet
3. Systemets tillämpning (praktisk bedömningsnivå)

Systemets uppbyggnad bedöms administrativt genom en så kallad skrivbordsbedömning. Bedömningen utgår i relevanta delar från kraven i artikel 5 i förordning (EG) nr 882/2004, vilket motsvarar artikel 29 i förordning (EU) 2017/625. Det vill säga de krav som ställs på kontrollorgan vid delegering av uppgifter inom den offentliga kontrollen, även om kontrollerna inte är delegerade.

Fokus för bedömningen är systemets grad av oberoende, systemets öppenhet för myndigheterna, hur systemet är dokumenterat, hur och i vilken omfattning avvikelser följs upp, hur brister följs upp hantering av avstängning, uteslutning etcetera samt vilka kompetenskrav som ställs på systemrevisorerna.

Systemets betydelse för livsmedels- och fodersäkerhet fokuserar på bedömning av kvalitetssäkringssystemets omfattning och överensstämmelse med gällande lagstiftning. Det vill säga vilka bestämmelser i lagstiftningen systemet omfattar och vilken stöd systemet ger företagen att uppfylla bestämmelserna i lagstiftningen.

Utöver det görs en bedömning av om systemet omfattar de specifika farorna och åtgärderna som identifierats i riskvärderingen av varje bransch och vilken betydelse systemet kan ha för att hjälpa företagen att övervaka dessa faror.

Systemets tillämpning (praktisk bedömningsnivå) omfattar dels en administrativ granskning och bedömning (så kallad skrivbordsbedömning) och dels en praktisk granskning och bedömning i fält genom så kallad skuggrevision. Den praktiska bedömningen fokuserar på bedömning av hur systemet tillämpas i praktiken och hur tillförlitligt systemet bedöms vara. Efter utvärdering av resultaten rangordnas kvalitetssäkringssystemen och placeras i olika praktiska bedömningsnivåer.

Genom att summera delpoängen för de tre bedömningskriterierna (systemets uppbyggnad + betydelse för livsmedels- och foderlagstiftningens + systemets tillämpning/praktisk bedömningsnivå) får varje system en total systempoäng - ett sammanvägt resultat. Baserat på totalpoängen delas systemen in i fyra erfarenhetsklasser, där A är högsta erfarenhetsklass (högst totalpoäng) och D är lägsta erfarenhetsklass (lägst totalpoäng).

Nationella branschriktlinjer, Miljöhousesyn, Bihusesyn och Tvärvillkorsrådgivning (från 2023 Grundvillkorsrådgivning) placeras automatisk i erfarenhetsklass C. Det beror dels på att systemen tas fram och/eller bedöms av myndigheterna i andra processer och dels på att systemens används för egenkontroll eller rådgivning. Granskning av hur de fungerar görs indirekt i samband med den offentliga kontrollen hos

enskilda företagare.

Anläggningar inom samma bransch som använder ett kvalitetssäkringssystem som placerats i erfarenhetsklass A har generellt sett lägre kontrollprioritet än anläggningar som använder ett kvalitetssäkringssystem som placeras i en lägre erfarenhetsklass. Högst kontrollprioritet har de som inte tillämpar något kvalitetssäkringssystem alls som har betydelse för livsmedels- eller fodersäkerheten. Dessa placeras i erfarenhetsklass D.

Nya kvalitetssäkringssystem bedöms alltid administrativt innan de granskas i praktiken. Några nya bedömningar har dock inte gjorts sedan 2014. Sedan 2014 har modellen och kriterierna för praktiskt bedömningsnivå (i rapporten kallad erfarenhetsnivå) vidareutvecklats.

Granskning av kvalitetssäkringssystem i praktiken

Livsmedelsverket och Jordbruksverket har tagit fram gemensamma metoder för att granska hur andra- och tredjepartssystemen fungerar i praktiken och i vilken utsträckning systemen kan hjälpa företagen att uppfylla lagstiftningen. Grundtanken är att myndigheterna ska granska systemen branschvis och att det ska ske regelbundet.

Under 2015-2016 hade Livsmedelsverket och Jordbruksverket ett gemensamt uppdrag att utreda kontrollen av livsmedel och foder i primärproduktionen. Resultatet av utredningen redovisades för regeringen den 1 december 2016. Resultaten och förslagen till åtgärder för att utveckla och förbättra klassningsmodellen ledde till att Livsmedelsverket och Jordbruksverket har gjort en paus när det gäller granskningar i fält. Principerna för granskningen beskrivs ändå här.

Syftet med granskningen är att ta reda på och bedöma hur systemen tillämpas och fungerar i praktiken:

- Fungerar systemen som komplement till och ger underlag för bedömning av behov av offentlig kontroll i primärproduktionen?
- Vilka bedömningar av förhållandena på en anläggning görs i förhållande till kraven i lagstiftningen?
- Bidrar systemkontrollerna och deras uppföljningsrutiner till att företagen uppfyller kraven i lagstiftningen?
- Ger systemkontrollerna myndigheterna information om vilka företag respektives branscher som kan ha behov av kontrollinsatser från myndighet?

För att besluta om ett kvalitetssäkringssystem ska granskas eller inte används vissa kriterier:

- att minst 100 anläggningar är anslutna,
- att minst 10 procent av samtliga registrerade eller kända anläggningar inom branschen är anslutna, eller
- att tillräckligt många stora producenter är anslutna för att det ska kunna antas omfatta en stor andel av den totala produktionsvolymen i Sverige.

Kriterierna används också för att avgöra om systemet ska ingå i klassningsmodellen.

Kvalitetssäkringssystem som blivit granskade administrativt sedan tidigare, men som senare visar sig inte uppfyller kriterierna, kommer successivt att tas bort från erfarenhetsmodulen.

Det finns vissa undantag från tillämpningen av kriterierna. Till exempel kan granskningen avstyras om kvalitetssäkringssystemet är reglerat i nationell lagstiftning.

Vem granskar vem?

Bilden nedan illustrerar vem som granskar vem när det gäller de kvalitetssäkringssystem som kontrolleras genom andraparts- respektive tredjepartskontroll.

Livsmedelsverket och Jordbruksverket granskar kvalitetssäkringssystemen och hur systemen fungerar i praktiken. Swedac granskar ackrediteringarna av system som företagen kan certifiera sig mot.

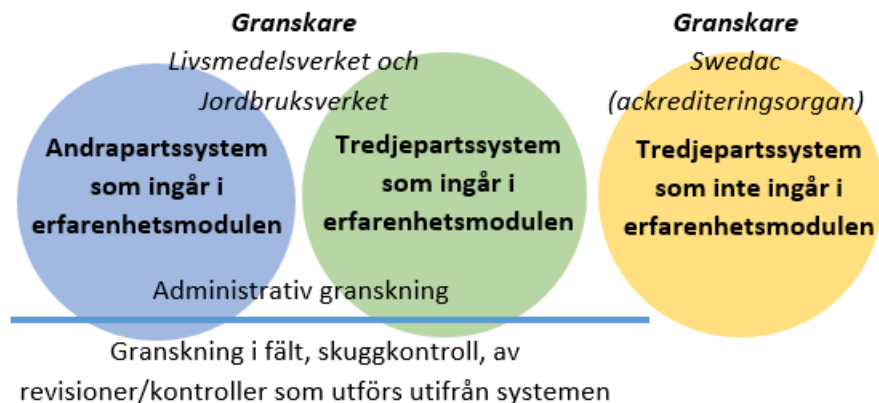
De system som är ackrediterade av Swedac är till exempel IP-certifiering eller KRAV-certifiering. Företag som är certifierade får så kallad tredjepartskontroll.

Tredjepartskontrollen utförs av oberoende revisorer från ett certifieringsorgan som är certifierat av Swedac. Exempel på certifieringsorgan är SMAK AB, KIWA Certifiering och HS Certifiering AB.

Mjolkproducenter som till exempel levererar mjolk till ett större mejeriforetag som har en egen foretagsstandard, till exempel Arla Foods, far regelbundet sa kallad andrapartskontroll. Foretagen godkanns enligt foretagsstandaren, men ar inte certifierade.

Revisorer som utfor andrapartskontroller behover inte vara helt oberoende och har ofta mer kannedom om det enskilda foretaget an revisorer som utfor tredjepartskontroll av certifierade foretag. I vissa fall kan foretaget i samband med en andrapartskontroll fa rad och tips om forbattringsatgarder.

En variant pa andrapartskontroll ar omsorgsprogram som regleras av Jordbruksverkets foreskrifter och som kontrolleras av representanter utsedda av systemagaren. Hit hor till exempel Svenska Aggs omsorgsprogram.

Så går granskningen till

Livsmedelsverkets och Jordbruksverkets granskning utfors av ett granskningsteam. Teamet kan besta av representanter fran bada myndigheterna eller bara fran ett av verken, beroende pa vilket kvalitetssakringssystem som granskas. Sakkunniga experter kan ocksa inga i teamet.

Granskningen bestar av fyra delar, inledande mote, granskning i falt genom skuggkontroll, avslutande mote och dokumentation av resultaten fran granskningen.

Vid det inledande motet stalls fragor om organisationens struktur och om kravdokument som anvands vid revisions- eller kontrollbesok. Man staller aven fragor om kontrollplan, antal besok/revisioner och nar och hur revisionerna/kontrollerna genomfors.

Nar paaret revisioner och kontroller utfors kan vara avgorande for att upptacka brister och darmed se hur effektivt systemet ar. Rapporter och resultat fran revisionerna och kontrollbesoken, hantering av avvikelser mot systemkrav och mot krav i lagstiftningen samt hantering vid utslutning av foretag ingar ocksa i granskningen, liksom kompetenskrav och kompetensutveckling for kontrollpersonal, trendanalyser och utvarderingar.

Skuggrevisioner gors hos nagra foretag. Da foljer granskningsteamet med pa andra- och tredjepartskontroller tillsammans med en eller flera systemkontrollanter eller systemrevisorer. Teamet granskar hur kontrollen genomfors, vilka avvikelser som upptacks mot krav i kvalitetssakringssystemet och om avvikelserna motsvarar krav i livsmedels- eller foderlagstiftningen. Granskningsteamet foljer aven upp hur avvikelserna hanteras.

Granskningen avslutas med att systemagaren far information om vilka iakttagelser som noterats vid granskningen. Den eller de myndigheter som deltagit vid granskningen bedomer ocksa hur systemet fungerar i praktiken.

Om Livsmedelsverket och Jordbruksverket har gjort granskningen gemensamt gors en gemensam, sammantagen bedomning av kvalitetssakringssystemets genomforande. Granskningsteamet kan aven ge forslag till mojlig vidareutveckling av systemet, om systemagaren vill det. Resultat fran granskningarna skickas till berorda systemagare, till de som deltagit vid granskningen och till samtliga lansstyrelser.

Kriterier for praktisk bedomning och byte av erfarenhetsklass

För bedömning av ett kvalitetssystemets tillförlitlighet används tre praktiska bedömningsnivåer, det vill säga en bedömning av hur systemet tillämpas och fungerar i praktiken. A är den högsta och C den lägsta.

Kriterier för bedömning

Livsmedelsverket och/eller Jordbruksverket har i fält granskat i vilken utsträckning tillämpningen av kvalitetssäkringssystemet (KSS) fungerar som komplement till och underlag för bedömning av behovet av offentlig kontroll av primärproducenter.

Det finns två grundkrav:

- Att granskningsteamet får tillträde och information på alla nivåer i enlighet med lagstiftningskrav.
- Att det tydligt framgår vad och hur stor del av verksamheten vid varje enskilt företag som omfattas av aktuellt KSS.

Uppfylls inte de två grundkraven tas aktuellt KSS bort från erfarenhetsmodulen.

Praktisk bedömningsnivå	Kriterier för bedömning	Poäng
A	”Hög nivå” 1. Inga större brister noteras i KSS vad gäller tillämpning av de egna systemkraven. 2. KSS upptäcker eventuell bristande efterlevnad inom relevant lagstiftning hos företagen. 3. KSS ser till att eventuell bristande efterlevnad hos företagen åtgärdas inom relevant tid och på ett långsiktigt bra sätt. 4. KSS information om enskilda företags brister och vidtagna åtgärder överförs till behörig kontrollmyndighet inom rimlig tid. 5. Behörig kontrollmyndighet har fattat beslut om åtgärder gentemot enskilda företag på grund av bristande efterlevnad, dessa brister upptäcks och tas hänsyn till av aktuellt KSS.	40
B	”God nivå” 1. Vissa brister i KSS finns vad gäller tillämpning av de egna systemkraven. 2. KSS upptäcker de flesta av eventuell bristande efterlevnad inom relevant lagstiftning hos företagen. 3. KSS ser till att eventuell bristande efterlevnad hos företagen åtgärdas. 4. KSS information om enskilda företag överförs till behörig kontrollmyndighet inom rimlig tid. 5. Behörig kontrollmyndighet har fattat beslut om åtgärder gentemot enskilda företag på grund av bristande efterlevnad, dessa brister upptäcks och tas hänsyn till av aktuellt KSS. OBS! Har systemet enbart granskats och bedömts administrativt får det automatiskt 20 poäng i praktisk bedömningsnivå, i avvaktan på att granskning i fält utförs.	30

Praktisk bedömningsnivå	Kriterier för bedömning	Poäng
C	”Otilfredsställande nivå” 1. Stora brister finns i KSS vad gäller tillämpning av de egna systemkraven. 2. KSS upptäcker få eller inga eventuell bristande efterlevnad inom relevant lagstiftning hos företagen. 3. KSS har inte vidtagit tillräckliga åtgärder mot bristande efterlevnad hos företagen. 4. KSS information om enskilda företag överförs inte till behörig kontrollmyndighet. 5. Behörig kontrollmyndighet har fattat beslut om åtgärder gentemot ett eller flera företag på grund av bristande efterlevnad, dessa brister upptäcks inte eller tas inte hänsyn till av aktuellt KSS.	20

När granskningen av ett kvalitetssäkringssystem har avslutats används resultatet för bedömning av systemets praktiska bedömningsnivå och en ny total systempoäng räknas ut. Den nya systempoängen kan leda till att systemet byter erfarenhetsklass. Om systemet byter erfarenhetsklass uppdateras erfarenhetsmodulen och länsstyrelserna informeras.

Erfarenhetsmodulen - primärproduktion

Senast uppdaterad 26 januari 2024 Ansvarig grupp SV_KL